

# Čínský expert: čeká nás katastrofa horší než studená válka

- CZ24 News | 1. prosince 2023

**ČÍNA/USA: Mezi Čínou a USA sílí strategické soupeření, které hrozí být ničivější než studená válka, píše FA. Potíž je v tom, že mezi Pekingem a Washingtonem neexistují žádné mechanismy prevence a řešení krizí. Katastrofě však lze stále ještě zabránit.**

**Důležité je nenechat se zatáhnout do něčeho horšího.**

První studená válka skončila v prosinci 1991 rozpadem Sovětského svazu. V mnoha kruzích, zejména ve Washingtonu, však zakořenila myšlenka, že svět je svědkem počátečních fází nové studené války – tentokrát strategického soupeření mezi Čínou a Spojenými státy. Není pochyb o tom, že jejich vztahy jsou s rostoucí mocí Číny od roku 2010 stále spornější. A nedávno klesly na nejnižší bod od roku 1972, kdy čínský vůdce Mao Ce-tung přijal v Pekingu amerického prezidenta Richarda Nixona a zahájil proces normalizace. Rozhodnutí o vstupu do studené války však musí učinit dvě země a postoje a předpoklady zase určí podstatu vztahů. Správný přístup může zaručit globální stabilitu, špatný přístup může uvrhnout svět do něčeho horšího než studená válka.

**Současná situace skutečně v mnohém připomíná studenou válku.**

Spojené státy a Čína jsou jedinými zeměmi, které lze považovat za velmoci, jimiž byly po většinu druhé poloviny 20. století Spojené státy a SSSR. Stejně jako tehdy má i současné velmocenské soupeření ideologickou souřadnici – čínská oddanost komunismu a nezpochybnitelná vláda její komunistické strany (KS Číny) kontrastují s americkým systémem demokratického kapitalismu. Dnes Peking a Washington soupeří o podporu a vliv v takzvaném “globálním Jihu”, podobně jako SSSR a Spojené státy působily v takzvaném třetím světě.

Výše uvedené podobnosti jsou však vyváženy řadou významných rozdílů. Vztah mezi úzce propojenými ekonomikami Spojených států a Číny se jen málo podobá sovětsko-americkým vztahům, které fungovaly téměř nezávisle na sobě. Navzdory ideologickým rozdílům mezi Pekingem a Washingtonem se Čína na rozdíl od SSSR nesnaží vnutit svou verzi marxismu. Důležité je, že KS Číny nyní zřídka vychvaluje leninismus jako něco samostatného a častěji se odvolává na marxismus jako na vedoucí ideologii, ačkoli si toho na Západě málokdo všimne. Ačkoli tedy v americko-čínském soupeření existují konkurenční modely, nejedná se o stejný globální ideologický souboj, jaký vedly Washington a Moskva.

Díky těmto faktorům je současná situace méně hrozivá, než byla v době studené války. Jiné rozdíly však naznačují diametrálně odlišné myšlenky. Studená válka se odehrávala na pozadí globalizovaného světa, zatímco čínsko-americké soupeření se odehrává na pozadí deglobalizace a fragmentace. Po kubánské krizi v roce 1962 Washington a Moskva vytvořily mechanismy, které mají krizím předcházet a v případě jejich vzniku je zvládat. Současným čínsko-americkým vztahům taková koordinace zjevně chybí.

Setkání čínského prezidenta Si Ťin-pchinga a amerického prezidenta Joea Bidena v San Francisku minulý týden oživilo naději, že obě strany najdou stabilní cestu a vyhnou se katastrofickému konfliktu.

Oba vedoucí představitelé opakovaně uvedli, že neusilují o novou studenou válku. Pro jejich vlády bude klíčové lépe pochopit rozdíly mezi americko-čínským soupeřením a historickým precedentem: je třeba uznat podobnosti, akceptovat rozdíly, díky nimž je současná situace méně nebezpečná než za studené války, a pracovat na minimalizaci důsledků, které by ji mohly učinit ještě nebezpečnější.

## **Svět je rozdělen**

Čínsko-americké strategické soupeření se nejvíce podobá fázi studené války, která začala na počátku 70. let a skončila na počátku 80. let, kdy byly sovětské ekonomické a vojenské schopnosti považovány za zhruba stejné jako schopnosti Spojených států. V těch letech se jim žádná třetí mocnost nemohla rovnat, stejně jako současné komplexní výhody USA a Číny daleko převyšují výhody kterékoli jiné jednotlivé země.

Stejně jako v době studené války vnímá Washington svého rivala jako ideologického nepřítele. KS Číny drží vysoko prapor marxismu, dominuje politice, ekonomice a společnosti a nepřipouští ani náznak zpochybnění své autority. Američanům připomíná nenáviděný sovětský komunismus. Čínské elity zase považují Spojené státy za hrozivou výzvu pro vnitřní politickou bezpečnost země a autoritu KS Číny. Podle jejich názoru má Washington k dispozici více nástrojů k ovlivňování Číny, než měl v minulosti SSSR. Během studené války se Washington a Moskva navzájem považovaly za vážnou bezpečnostní hrozbu a strategické rivaly. Totéž platí i dnes pro Spojené státy a Čínu; díky růstu čínského jaderného arzenálu se poměr vojenské síly mezi oběma stranami téměř vyrovnal, i když celkové vojenské schopnosti USA stále převyšují schopnosti Číny. Spojené státy a Sovětský svaz se aktivně podílely na rozdělení světa na dva tábory. Moskva je nazývala "socialistickým" a "imperialistickým/kapitalistickým", zatímco Washington hovořil o "komunistickém" a na druhé straně o "svobodném" světě. A pak tu byl třetí svět, který nepatřil ani na jednu stranu - a ke kterému se po rozchodu se sovětským blokem hlásila Čína. V dnešní době Peking a Washington rovněž vnímají svět jako dvoudílný (nikoli však bipolární). Z pohledu Pekingu existuje Čína v "rozvojovém světě", alias "globálním Jihu", který nabývá na síle a vlivu, zatímco "západní" či "rozvinutý svět" vedený Spojenými státy upadá. Mezi Američany naopak panuje všeobecné přesvědčení, že proti demokraciím stojí nedemokratické a diktátorské státy a že právě demokracie je musí vést.

## **Jiná éra**

Navzdory všem podobnostem jsou mezi oběma epochami také významné rozdíly. Zaprvé, moderní Čína, na rozdíl od Sovětského svazu, má jen malý zájem na ideologické konverzi ostatních. Je rozhodně proti "barevným revolucím" a hnutím, jako bylo arabské jaro, které podkopávají vnitřní řád jiných zemí, a nesnaží se takové změny inspirovat ani pěstovat. KS Číny sice chce, aby ostatní země sdílely její metody transformace Číny, ale nedávna propagace "čínské cesty k modernizaci" a "tradiční čínské kultury" ze strany je defenzivní a odráží snahu bránit se další westernizaci doma.

Dalším rozdílem je, že ve srovnání se SSSR je čínská ekonomika mnohem integrovanější do světové ekonomiky a provázanější s ekonomikou USA. V sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století představoval obchod mezi USA a Sovětským svazem v průměru asi 1 % celkového světového obchodu. Pro srovnání, v roce 2022 byla Čína uvedena jako největší obchodní partner více než 140 zemí a obchod s ní představoval přibližně 10 % celkového zahraničního obchodu USA.

A na rozdíl od Sovětského svazu, který kolem sebe a svých satelitních států vztyčil železnou oponu, ekonomická otevřenost Číny od konce 70. let 20. století prostupuje všemi aspekty společnosti této země a neodděluje se od mezinárodní technologické spolupráce, humanitárních výměn, silného cestovního ruchu a vysoké míry imigrace do Spojených států. Více než tři z pěti milionů osob čínského původu, které v současnosti žijí ve Spojených státech, se narodily v Číně. V letech 2001-2020 získalo na amerických univerzitách doktorský titul téměř 90 000 čínských studentů, včetně těch z Hongkongu, což je zdaleka největší skupina mezi cizinci a více než dvakrát větší než druhá největší skupina, Indie.

Americká a sovětská společnost byly vůči sobě uzavřené, téměř úplně chyběla kulturní, vzdělávací a mezilidská výměna. To znamená, že z velké části si ani jedna z nich nebyla vědoma zvláštností způsobu života té druhé - proto chyběl významný politický vliv. Dokonce i v letech intenzivnějších

kontaktů mezi Spojenými státy a SSSR směli američtí úředníci komunikovat pouze s vysoce postavenými sovětskými občany, nikoli však s běžnými občany.

Současná Čína a Spojené státy jsou schopny využívat socioekonomických vazeb k vzájemnému politickému ovlivňování, což má vliv na vnitřní politiku obou zemí a bilaterální vztahy. Na jedné straně osobnosti a skupiny, které ze vzájemné závislosti profitovaly, litují rozpadu bilaterálních vazeb a volají po stabilitě. V Číně jsou nazýváni “zastánci měkkého kurzu” a kritizováni za to, že se zabývají americkými myšlenkami a zájmy; ve Spojených státech jsou zesměšňováni, že nejsou vůči Číně dostatečně tvrdí. Na druhé straně ti, kteří mají politickou váhu a z americko-čínské spolupráce mají jen malý prospěch, se z důvodů národní bezpečnosti zdráhají prohlubovat vztahy. V tomto smyslu odráží mnohohrstevnatost čínsko-amerického strategického soupeření souhru různých domácích priorit a zájmů. Nejedná se pouze o mezistátní záležitost, ale o bizarní soubor domácích složitostí, politických a ekonomických. Pokud geopolitické a národněbezpečnostní úvahy převáží nad ekonomickými a v Číně i ve Spojených státech vzroste nacionalistický populismus, smířlivé hlasy pravděpodobně přestanou být slyšet.

Dalším rozdílem mezi historickou studenou válkou a dnešní konkurencí je globální kontext. V té první, zejména v pozdějších fázích, globalizace a regionální integrace postupně zmírňovaly napětí mezi velmocemi. Berlínská zeď padla díky touze východních Němců mít vše, co viděli na Západě. Nepřátelství mezi pevninskou Čínou a Tchaj-wanem zmírnilo rozsáhlé vazby a obchod. V období po skončení studené války se však zvedla vlna antiglobalizace, kumulativně poháněná ekonomickým protekcionismem, politickým populismem a etnickým nacionalismem a vyostřená četnými globálními výzvami, jako je změna klimatu a pandemie. To komplikuje konkurenční prostředí pro velmoci.

Po kubánské krizi Washington a Moskva vyvinuly metody, jak zabránit katastrofám, což vyvrcholilo zřízením horké linky Moskva-Washington, která umožnila přímou komunikaci mezi vedoucími představiteli obou zemí. Částečně díky této horké lince nedošlo k přímému vojenskému konfliktu mezi americkými a sovětskými ozbrojenými silami. Bohužel dnes USA a Čína postrádají spolehlivé mechanismy pro předcházení krizím a jejich řešení, a to i přes hrozbu srážek válečných lodí a letadel v západním Pacifiku, zejména v blízkosti Tchajwanského průlivu, a zaměřování hustě obydlených oblastí jadernými raketami. Jedním z kroků správným směrem bylo oznámení z minulého týdne o obnovení vzájemné vojenské komunikace.

### **Horší než studená válka?**

Bohužel se zdá, že mezi oběma mocnostmi dochází k prohlubování strategického soupeření, které nese některé znaky studené války, ale může být ještě ničivější, pokud se nepodaří včas zastavit sestupnou spirálu vzájemných vztahů. Část problému spočívá v tom, že obě země mají pochybné představy, které jsou hluboce zakořeněny v politických a kulturních tradicích. Jak píše americký státník Henry Kissinger v knize O Číně, někteří američtí aktivisté věří, “že demokratické instituce jsou předpokladem důvěryhodných vztahů. Podle tohoto pojetí jsou nedemokratické společnosti již ze své podstaty nedůvěryhodné a náchylné k projevům síly”. Podle tohoto názoru, dokud se Čína hlásí ke komunistickým ideálům a KS Číny dominuje politickému a společenskému životu, musí Washington pod záminkou ochrany bezpečnosti USA omezovat její technologický pokrok a globální vliv. Tento názor se odráží v koncepci Bidenovy administrativy “malého dvorku za vysokým plotem”, který se snaží vybudovat kolem západních technologií, aby se Čína nedostala ven.

Kissinger také upozorňuje, že čínští triumfalisté, stejně jako někteří američtí stratégové, “vnímají mezinárodní záležitosti jako nevyhnutelný boj o strategickou nadvládu” a přetahování se o moc. Elity i běžní čínští občané skutečně obecně vnímají politiku jako boj o moc a materiální zájmy.

A pokud jde o strategii USA, jsou přesvědčeni, že arogantní a agresivní přístup Washingtonu nebude možné změnit, dokud národní síla jejich země nepřekročí sílu Spojených států.

Oba názory jsou nerealistické a pesimistické: KS Číny a její základní politické principy se nikam neposunou a všestranná moc USA bude mít nad čínskou mocí převahu po celé příští desetiletí i déle. Nicméně zvrát těchto názorů je stejně nepravděpodobný.

Existuje však pět faktorů, které by mohly vztahy stabilizovat a pomoci zabránit katastrofě.

1. Za prvé, ekonomiky obou zemí nesmí ztratit svou úzkou vzájemnou provázanost. Podnikatelské skupiny, technologické společnosti a vědecké organizace by měly společně vystupovat proti nerozumným a kontraproduktivním politikám a opatřením, které omezují spolupráci.
2. Za druhé, Peking a Washington musí zmírnit napětí ohledně Tchaj-wanu. Čínský zákon proti odstěpení (secesi) uvádí, že "znovusjednocení země mírovými prostředky je v nejlepším zájmu základních zájmů krajanů na obou stranách Tchajwanské úžiny. Stát udělá vše pro to, aby o mírové sjednocení usiloval s maximální upřímností". Peking je i nadále odhodlán usilovat o mírové sjednocení. Spojené státy a tchajwanské úřady by měly tento závazek podporovat, nikoliv přesvědčovat Čínu, aby použila jiné než mírové prostředky. Ať už volby na Tchaj-wanu příští rok vyhraje kdokoli, měl by při obnovování vztahů s Pekingem postupovat obezřetně, což by mohlo odrážet reakci Pekingu.
3. Za třetí, aby se Peking a Washington zbavily přízraku nové studené války, musí se poučit z dohody, kterou Peking v minulosti uzavřel s Moskvou – ze stejné dohody, která pomohla vytvořit mechanismy pro předcházení a zvládání krizí. Obě strany by měly uvažovat o zřízení horké linky mezi operačními vojenskými velitelskými a diskutovat o zmírnění potenciálních rizik spojených s umělou inteligencí.
4. Za čtvrté je důležité, aby obě země posílily spolupráci v oblasti zdraví a blahobytu občanů. Dohoda, kterou Biden a Si Ťin-pching uzavřeli minulý týden s cílem omezit tok fentanylových komponentů z Číny do Spojených států, je dobrým začátkem. Existují však i další způsoby, jak spolupracovat na globálních zdravotnických projektech. USA by měly umožnit a podpořit účast Číny na projektu Orbis pod záštitou Úřadu pro kontrolu potravin a léčiv (FDA), aby se urychlilo regulační schvalování nových léků proti rakovině. Čína by se také měla zapojit do projektu Bidenovy administrativy Cancer Moonshot, jehož cílem je snížit počet úmrtí na rakovinu v příštích 25 letech nejméně o 50 %.

A konečně, v době globální environmentální krize je koordinace v oblasti změny klimatu mezi dvěma největšími ekonomikami, které jsou zároveň hlavními producenty emisí, nezbytná. Začátkem listopadu dosáhli zvláštní zástupci USA a Číny pro klima John Kerry a Change Xie Zhenhua dohody o obnovení dvoustranné pracovní skupiny pro otázky životního prostředí, včetně zlepšení obnovitelných zdrojů energie a snížení emisí metanu. Setkání Bidena a Si Ťin-pchinga přivedlo obě země v krátkodobém horizontu na méně hroživou trajektorii. Jedno setkání však nemůže zastavit dlouhodobou dynamiku směřující ke konfliktu. Vlivní občané v obou zemích musí zvýšit úsilí o nalezení způsobů, které by přesahovaly formální angažovanost a podporovaly společné dobro. Ať už si jejich představitelé zvolí jakékoli nové paradigma, bude muset pomoci vyhnout se nejen nové studené válce, ale i skutečnému nepřátelství.

\*) Wang Jisi je čínský akademik a odborník na mezinárodní vztahy a současný prezident Institutu mezinárodních a strategických studií na Pekingské univerzitě.

## [ZDROJ](#)

Překlad: St. Hroch/BelobogSk